

SLÄKT OCH HÄVD

Tidskrift utgiven av
GENEALOGISKA FÖRENINGEN
Riksförening för släktforskning

Nr 1 · 1983

Kallingska ätten med rötter i Finland

Av Carl Kalling

Inledning

Släktföreningen Calamnius bildades i Kalajoki, Finland, juli 1950. Medlemmarna är cognater av prosten Petrus Michaelis Arctophilacius (se Tab. 3) och hans hustru Magdalena Sursill. Grevliga ätten Kalling, i Sverige och USA, är en parallellsläkt till släkten Calamnius. Flera Kallingar är medlemmar i ovannämnda förening, och en stor släktsammanskomst ägde rum den 5–6 juli 1980 i Kalajoki. I sammankomsten som denna gången var förlagd till de båda släkternas ursprungsorter i Lochteå och Kalajoki i Österbotten deltog bl. a. undertecknad.

Mötet blev minnesrikt. Talet vid festmiddagen och predikan dagen efter i Kalajoki kyrka berörde bl. a. den jäktade nutidsmänniskans behov av trygghet. Vi behöver alla en bakgrund och en visshet och kännedom om våra förfäder, om deras liv och hembygd.

Med denna släktartikel vill jag sammanställa och komplettera de tidigare så knapphändiga personuppgifterna som finns tryckta t. ex. i G. Elgenstiernas "Svenska Adels Ättartavlor" om ätten Kallings första generationer.

Det är inte mina egna arkivforskningar som denna artikel bygger på. Allt källmaterial har vid olika tidpunkter utforskats i Finland. Tack vare framförallt forskare i Österbotten har vi ättlingar fått mycket till skänks i en mängd litteratur och handskriftssamlingar vad gäller genealogi och personhistoria.

Jag riktar här ett stort tack till diplomekonomen Stig Calamnius, Karkkila, Finland för hans fina insatser i släktforskning. Han har översatt en mängd källmaterial till svenska och sammanställt detta på ett för ätten Kallings del begripligt sätt. (Under 1980–81 har Stig Calamnius också gjort en genealogisk sammanställning av "Släkten Calamnius under 500 år". En kopia skall G. F:s arkiv erhålla.)

Ursprung och topografi

Med vördnad och respekt betraktas prosten Petrus Michaelis Arctophilacius (Tab. 3) av ättlingarna. Forskningen har kommit fram till hans farfar, länsman Matti Pietarinpoika Siuro, c:a 1505–1574 (se tabell 1). Tidigare generationer, d. v. s. före Matti Pietarinpoika Siuro, kan inte verifieras. Professor Armas Luukko har i sitt bokverk "Suur-Lohtajan Historia" tagit med två led tillbaka; Pietari Juhonpoika f. c:a 1475. Husbonde på Jukkola. Han var en förmögen och respekterad man och hade sönerna Juho Pietarinpoika, Matti Pietarinpoika (Tab. 1) samt Lauri Pietarinpoika. Pietari Juhonpoikas far sägs vara Juho (Jukko) c:a 1450-talet

och bonde på Jukkola hemman, Lochteå. Dessa två första led kan betraktas som högst osäkra. De kan möjligen vara släkt till Matti Pietarinpoika Siuro.

Under senare delen av 1400-talet och början av 1500-talet fanns c:a 12 hemman i Lochteå by. Bland dem var Jukkola, Matinmikko, Polloi (senare kallad Orjala) samt Niemelä. År 1548 fanns där 24 hemman. Geografiskt är förfädernas hemtrakter belägna i Österbottens kusttrakter i Finland mellan Brahestad och Gamlakarleby.

Det först kända hemmanet, förknippat med släktens första led enligt Tab. i—3, är Matinmikko (numera Mattila) i Lochteå socken. Den Kallingska ursprungsgårdens namn är Siipola och så heter gården även idag belägen i Kalajoki, enligt Tab. 4 o. s. v. Lochteå sn. består delvis av en halvö, som skjuter ut i Bottniska viken. Det är c:a 9 km mellan halvöns spets och kyrkan. Mattila gård ligger en km i nordlig riktning från Lochteå kyrka och 300 m från den 200 år gamla prästgården. (I den prästgården möttes 1809, svenskar och ryssar och slöt ett mellanfredsavtal.)

Strandlinjen är inte densamma nu som i slutet av 1400-talet. Landhöjningen är 9 mm/år. Då trängde en bred vik in i riktning mot Lochteå by. Landet höjde sig och i slutet av 1400-talet är Mattila hemman bebodd. I dess närhet fanns då ett sandrev som var en utmärkt plats för sjöfarande.

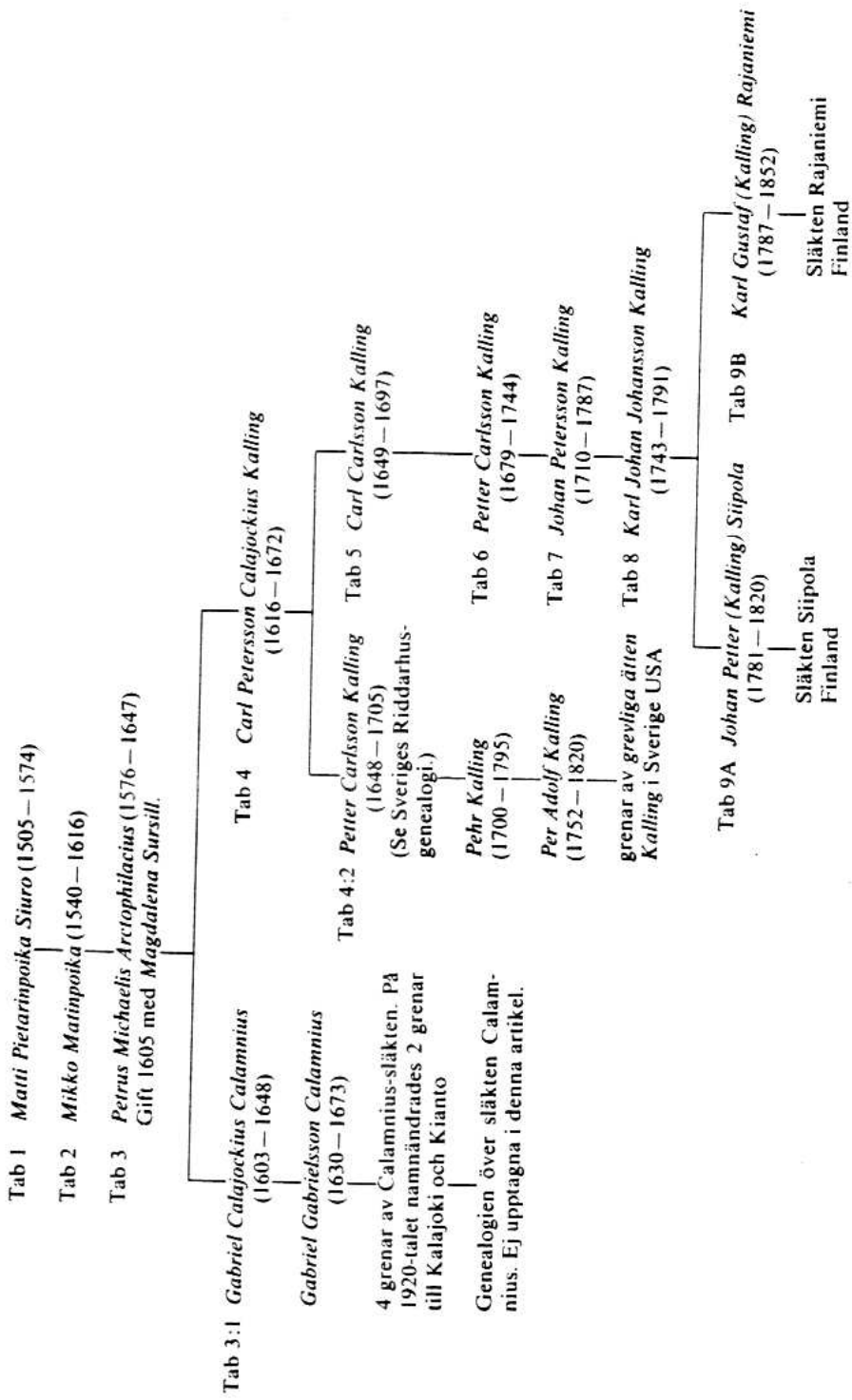
Under 1500-talet idkade befolkningen efter kusten både fiske och jordbruk samt lanthandel. Lanthandlarna blev ett ledande skikt i alla socknar i Österbotten. Uttrycket "lanthandlare", är ett vedertaget begrepp i Finlands kusttrakter och skall ej jämföras med "handelsmän". Konung Johan III befallde 1591 att en förteckning skulle göras över "lanthandlarna" för beskattning. Lanthandelns epok tog slut när Gamlakarleby stad grundades 1620. Lochteåborna hade därefter ej rätt att med egna fartyg idka handel.

Krigen under 1600-, 1700- och 1800-talen tärde hårt på människor och gårdar i Österbotten. Därtill kom hungeråren 1696—1697. "Den stora ofreden" (Carl XII:s krig) med ryssars och kosackers härjningar drabbade också befolkningen hårt. På 1640-talet fanns det ett 50-tal ödehemman i Lochteå. Med "ödehemman" menas ett hemman som inte kunde betala skatt under minst tre års tid. Fogdarna noterade "öde" i jordeböckerna. Vid tingen utbjöds ödehemman åt någon arbetsför man som kunde prestera borgen av två besuttna bönder eller ståndspersoner. Detta var en brutal handling mot de eventuellt kvarboende ägarna. Dessa hade dock rätt att bo kvar på sin gård, men blev anställda av den nye husbonden. Av skattelängder framgår att många ägarebyten skedde under dessa tider. Fogdarna gjorde allt för att få nya skattebetalare.

Siipola hemman i Kalajoki drabbades också av svåra år. Gårdens ägare var då Petter Carlsson Kalling (tabell 6). 1723—46 skötte så kallade bolagsmän Siipola eftersom gården hade beviljats 10 skattefria år p. g. a. missväxt. År 1752 på Johan Pettersson Kallings (tabell 7) tid delades Siipola mellan honom och kyrkoherden Johan Salmenius. (År 1751 blev Johan Kallings farfars brors söner friherrar i Sverige.)

Under 1808—09 års krig brändes och skövlades mycket i bygderna. Förmodligen förstördes just de byggnader, loft och dylikt som var från 1500- och 1600-talet. De skulle annars ha bevarats till eftervärlden som intressanta kulturbyggnader.

ÖVERSIKTSTABELL

Enligt en muntlig tradition raserade ryssarna en stor lada vid Siipola gård och använde dess stockar som bro över älven i Kalajoki. Läraren och husbonden, hum. kand. Mauri Siipola f. 1949 äger i dag vad som är kvar av den gamla släktgården Siipola mitt i Kalajoki samhälle.

Tabell 1.

Matti Pietarinpoika (Matts Persson) Siuro. Levde c:a 1505—1574. (Ej upptagen i Riddarhusgenealogin.) Det ursprungliga släktnamnet Siuro kan möjligen anknyttas geografiskt till varifrån han eller hans far härstammar.

Matti Pietarinpoika var den först kände husbonden till Matinmikko hemman i Lochteå. Han satt som nämndeman vid vinter och sommaring i Lochteå år 1546.¹ Blev skeppare och lanthandlare. År 1551 var han ledare för ett 16 man starkt sälfångstlag.² Han erlade 1562 tull i Stockholm för ett skepp med 17 man ombord.³ År 1568 färdades han med skepp längs Österbottens kust med handelsvaror.⁴ År 1567 omnämnes han som länsman och i silverskattelängden från år 1571 bär han den högtidliga titeln; "Kungl. Majt. Länsman i Lochteå".⁵ S. å. lämnade han över ämbetet till sonen. Han var då den förmögna bonden i trakten. Av 1557 års jordebok framgår att Matinmikko var den näst största gården i Lochteå med 6 tunnland åker och 16 mjölkkor. Hustrun okänd.

Söner:

1. *Pieti Matinpoika*. Husbonde och lanthandlare på Alaviirte. Ledare för sälskyttar 1570. (Sonen Hannu Pietarinpoika ägde Pietilä gård.)
2. *Mikko Matinpoika*. Se tabell 2.

Tabell 2.

Mikko Matinpoika (Mikael Mattsson) (son av Matti Pietarinpoika, Tab. 1). Levde c:a 1540—1616. Jämför G. Elgenstierna "Svenska Adels Ättartavlor", adliga ätten Kalling sid. 89a där Mikko kallas för Mikael. Han kallades även av bybor för "Matinmikko".

Mikko Matinpoika "var till makt och inflytande sin faders like". Blev först nämndeman och var sedan länsman i Lochteå i 25 års tid med undantag av några år.⁶ Han ägde Matinmikko hemman som år 1591 hade 26 kor, 8 kvigor, 2 hästar, 4 oxar, 26 får.⁷ Vid 1590 års taxering av lanthandlarna var hans årsomsättning den största i Lochteå. Han blev skeppare och lanthandlare. År 1580, 1594, 1596, företog han resor till Stockholm. Betalade strömpenningar 8/9 1579, för att kunna segla in i Mälaren.⁸ I Revels hamn avlämnade han kronans livsmedel 21/6 år 1581.⁹ Han var till lynnet en lätt uppbrusande person och processade med några sockenbor 1573—74.¹⁰ Måkan är okänd. En uppfattning är att hon var prästdotter. Hennes far skulle då vara kh. i Gamlakarleby, (1560—66), Ericus Benedicti samt syster till kh. i Lochteå Jacobus Eriici.

Barn:

1. *Petrus Michaelis Calajokiensis*. Se tabell 3.
2. *Niilo Mikonpoika*. Död före fadern. Ledde sälfångstmännen i Lochteå by år 1607.

3. *En dotter*, gift med *Jaakko Antinpoika* (Jacob Andersson) som c:a 1616 fick *Matinmikko* hemman.

Tabell 3.

Petrus Michaelis Calajokiensis Arctophilacius (son av Mikko Matinpoika, Tab. 2) f. c:a 1576, d. 1647.

Född omkr. 1576 på *Matinmikko* hemman i *Lochteå*. Vid universitetet i *Uppsala* tog *Petrus Michaelis Calajokiensis* sig namnet *Arctophilacius*. Erhöll prästbrevet i det namnet. Han omnämnes som fältpräst 1603–05. År 1605 var han kapellan i *Kalajoki* och kyrkoherde där från år 1610. De sista åren av sin levnad var han kontraktsprost över *Nord–Österbotten*. Avled 1647 och begravdes under altaret i *Kalajoki IV:de kyrka*. År 1704 utökades *Kalajoki kyrka* med en ny sakristia och samma år donerade *Petrus Arctophilacius* arvingar det silver, omkring 32 lod, som fanns på hans likkista. Av det tillverkades en nattvardskalk. Den försvann senare som krigsbyte.

Petrus Michaelis Arctophilacius ägde sedan 1607 *Siipola gård*. Senare förvärvade han *Hietala övre hemman* i *Kalajoki*. På *Siipola gård* fanns 1627 bl. a. 41 st. nötenheter och därtill kom den boskap han ägde på prästbostället. Fastän han var kh. glömde han inte sina fäders värv. År 1616 fraktade han på "egna kölar" kronans skattepersedlar och 1620 gick ett av hans skepp i kvav i en hård storm på *Hästfjärden* vid *Pedersöre*. Han var även borgensman för en av kungens (*Gustaf II Adolf*) fogdar. När det framkom ett underskott i fogdens räkenskaper måste *Arctophilacius* betala motsvarande summa till kronan. För att täcka denna förlust fick han tillstånd av konungen att köpa upp all tjära som tillverkats i *Kalajokitrakten* och sälja den vidare, naturligtvis med vinst. Han fick då av borgarna öknamnet *Tjär-Petter* (på finska *Terva Pieti*).¹¹ Han var representant för prästeståndet i *Finland* och undertecknade ett riksdagsbeslut 29/7 1634¹² (se bild). Han skrev då *Petrus Michaelis L. Calajokiensis. G. m. (1605) Magdalena Sursill*. Hon levde ännu i *Kalajoki* 1650, "respekterad men gammal och orkeslös". Dtr av fogden och bonden *Östen Eriksson Sursill* d. c:a 1580. Han var son av nämndemannen och bonden *Erik Ångerman* (*Umeå*), och född i slutet av 1400-talet. Han kallades *Sursill* efter att ha levererat jäst saltströmming därför att han snålat med saltet.

Barn:

1. *Gabriel Calajockius Calamnius* f. c:a 1603 d. i *Kemi* 1648 (släkten *Calamnius*, se översiktstabellen). Tog sig namnet *Calamnius*. Han skrevs in 17/11 1623 vid univ. i *Wittenberg* och 1625 vid univ. i *Rostock*. Han ägde *Myllylä hemman* i *Kalajoki* 1633–41. Han var kapellan i *Kalajoki* 1631 och kh. i *Kemi* 1643. G. m. *Margareta Birgersdotter* som levde änka i *Kalajoki* ännu år 1652.
2. *Margareta Arctophilacius*. Hon levde som änka ännu 1660. G. 1:o med kh. i *Kemi Johan Pictorius* d. 1643. G. 2:o med kh. i *Nykarleby Jakob Carlman* d. 1653. Ett av barnen, *Beata Pictorius*, blev g. m. *Erik Tawast*, häradshövding i *Österbotten* och adlad *Tawaststjerna*.
3. *Susanna Arctophilacius*. Levde 1689. G. m. kh. i *Kalajoki*, riksdagsman *Josef Mathesius* f. 1608, d. 1685.

4. *Beata Arctophilacius* f. 1615, d. 1693. G. 1643 med assessor *Olof Wallenius Samuelsson* f. 1611, d. 1687. Adlad *Wallenstierna*. Båda vilar i Wallenstiernska-Tigerstedtska gravkoret i Åbo domkyrka. En dtr; Christina Wallenstierna blev g. m. assessor Erik Falander f. 1640, d. 1697, adlad Tigerstedt. (Beata Arctophilacius sondotter, Beata Samuelsdotter Wallenstierna f. 1669 blev g. m. assessor Anders Gyllenkrok och deras dtr. Maria f. 1692, d. 1758 blev g. m. prosten Anders Westerman f. 1662, d. 1739. Adlad Liljencrantz, samt stammmoder för den grevliga och friherrliga ätten Liljencrantz.) (Riddarhusgenealogen o. f. d. arkivarien samt hedersled. i G. F. Pontus Möllers moder var född Liljencrantz.)
5. *Carl Calajockius Kalling*. Se tabell 4.
6. *Sara Pehrdsdotter Arctophilacius*. Levde ännu 1694. G. m. länsmannen i Kalajoki *Olof Laurila* (släkten Lauraeus).

Tabell 4.

Carl Pettersson Calajockius Kalling (son av Petrus M. Arctophilacius Tab. 3) f. omkr. 1619, d. 1672. Han använde först broderns tillnamn Calajockius, men tog sig senare namnet Kalling. Det finns två definitioner på hur namnet Kalling uppstått; på faderns gård Siipola fanns och finns ännu idag en berghäll c:a 1,5 m hög. Denna klippa "kallio" ska enligt traditionen ha givit upphov till namnet. Mer sannolikt är kanske ändå att namnet Kalling kan härledas till orten Kalajoki.

Carl Kalling ärvde Siipola hemman år 1647 och löste ut de andra arvingarna för 1 000 koppardaler. Till sin död 1672, satt han på Siipola skattehemman. Han ägde också Mantila hemman i Norrby, Kalajoki 1649–53.

Han blev kapellan i Kalajoki 1648. G. m. *Anna Kronbäck* som levde ännu 1695 i Kalajoki. Dtr av kh. Jeremias Kronbäck från Kronoby och N. N. Viloides.

Barn:

1. *Magdalena Carlsdotter (Kalling)*. Levde ännu 1660.
2. *Petter (Pehr) Carlsson Kalling*, f. 1648 i Kalajoki, d. 1705 i Stockholm. Assessor och sekreterare i Reduktionskommissionen. Han blev adlad med namnet Kalling år 1698 och introd. 1699 på Sveriges Riddarhus med no: 1361. G. 1684 m. *Margareta Bunge* f. 1668, d. 1756 (se översiktstabell 4:2).
3. *Carl Carlsson Kalling*. Se tabell 5.
4. *Elisabet Carlsdotter Kalling*. Levde som änka ännu 1686. G. 2/5 1676 m. kapellanen i Lochteå *Johan Carlander*.

Tabell 5.

Carl Carlsson Kalling (son av Carl P. Calajockius Kalling, Tab. 4) f. 1649, d. 1697. Student i Uppsala, samtidigt med brodern Petter, 22/10 1669. Kapellan i Kalajoki 1675 samt kh. där 1689. "Pastor i de stora fattiga åren 1695–97." Han var husbonde på Siipola från 1672 till sin död. Han ansågs vidskeplig och hade inte samma inflytande som en del av sina företrädare. Landshövdingen klandrade honom för lathet och för åsidosättande av församlingens övervakning. I Kalajoki sn begynte man på allvar förfölja häxor från 1690-talet. Dessa förföljelser slutade nästan genast efter Kallings död 1697. Häradsrätten, som inte var lika vidskeplig

som kh. Kalling, dömde tre häxor av 10 till avrättning. Han var g. m. *Anna Goris*, dtr av N. N. Goris och Ingrid Göransdotter. Hon levde ännu år 1704.

Barn:

1. *Petter Carlsson Kalling*, se tabell 6.
2. *Carl Carlsson Kalling*. Student i Uppsala 17/9 1695 jämte sin bror. Dödadades förmodligen i en studentduell i Åbo 1702 i april¹³ där han var inskriven vid Åbo akademi från 1698.
3. *Brita Carlsdotter Kalling*, f. 1690. G. m. kapellanen i Ylivieska *Johan Salingius*, född i Brahestad 1670, d. 1714.

Tabell 6.

Petter Carlsson Kalling (son av Carl Carlsson Kalling, Tab. 5) f. 24/11 1679, d. 9/2 1744. Han studerade samtidigt som sin bror Carl i Uppsala och inskrevs som student 17/9 1695 och i Åbo 1698. Han avbröt studierna för att ägna sig åt Siipola hemman. Ägde Siipola 1708–44. Han var kyrkvård i Kalajoki. Siipola var 1723–46 i omvårdnad av så kallade "bolagsmän" (se "ursprung och topografi"). År 1733 undertecknade Siipola gård ett rotekontrakt med Österbottens regemente enl. vilket gården till Lochteå Kompani, rote n:r 2 skulle bidra med en man. Den svenske militären bestämde att Siipolas man skulle bära krigsnamnet "Hackspik". Enligt Krigsarkivets rullor hette rotesoldaten år 1734, Henrik Jakobsson Hackspik.¹⁴ G. m. *Anna Schoug* f. 1679, d. i Kalajoki 27/12 1764, dtr. av tullnären i Åbo, Fulmo Schoug och N. N.

Son:

Johan Pettersson Kalling, se tabell 7.

Tabell 7.

Johan Petersson Kalling (son av Petter C. Kalling, Tab. 6) f. 1710, d. 10/3 1787. Han föddes i Kalajoki i juni 1710. Blev underofficer (flottan). Var glasmästare och bonde på Siipola gård 1744–87. Han var även båtbyggare. G. 26/12 1738 i Gamlakarleby m. *Margareta Kohre* f. 1722 och d. i Kalajoki 6/4 1790. Dtr. av köpman Carl Kohre och Sara Björkman.

Barn:

1. *Carl Johan Johansson Kalling*, se tabell 8.
2. *Catharina Johansdotter Kalling*, f. 30/5 1746 i Kalajoki, d. där 16/4 1792. G. 26/7 1774 m. köpmannen i Brahestad *Jakob Forbus* f. 29/9 1739, d. 4/6 1788. Son av Caspar Forbus och Maria Friman.
3. *Brita Johansdotter Kalling*, f. 24/5 1749 i Kalajoki och d. där 29/6 1808. G. 1:o 11/6 1776 m. kommissionslantmätaren i Uleåborgs län, *Jacob Johan Lundström* f. 29/10 1746 i Närpes, d. 10/3 1781 i Ylivieska. G. 2:o 14/12 1783 m. lantmäteridirektören *Diedrik Wilhelm Fineman*, f. 27/2 1737 i Follingbo, Gotland d. 8/4 1808 på Siipola (se Sv. släktkalendern 1938).

4. *Anna Johansdotter Kalling*, f. 6/2 1751 i Kalajoki d. 1783 1/3. G. 1775 19/12 m. bonden och kyrkobyggaren *Simo Jylkkä (Silvén)* f. 1747 11/8 och drunknad 1798 29/4.
5. *Maria Johansdotter Kalling*, f. 1754 18/10, d. 1756 13/6. Kalajoki.
6. *Petter Johansson Kalling*, f. 1757 19/9, d. 1758 13/6. Kalajoki.
7. *Jacob Johansson Kalling*, f. 1761 1/11, d. 1824 7/11. Han var glasmästare i Kalajoki. G. 1792 2/3 m. *Anna Jyränki* från Sievi, f. 1757 29/5, d. 1808 15/6. (Barn okänt.)

Tabell 8.

Carl Johan Johansson Kalling (son av Johan P. Kalling, Tab. 7) f. 1743 16/3 i Kalajoki d. där 1791 7/4. Han var sockenglasmästare och smed i Kalajoki och Pyhäjoki. Bonde på Siipola gård 1787–91. G. m. *Margareta Bong* f. 1751 13/1 i Uleåborg. Levde ännu år 1799. Dtr. av byggmästare Zacharias Bong och Anna Sporman.

Barn:

1. *Johan Petter Karl-Johansson Kalling (Siipola)*, se tabell 9A.
2. *Margareta Helena Kalling*, f. 1783 8/9, d. 1812 20/8. Kalajoki. G. 1805 31/5 m. bonden *Juho Annala* f. 1785 7/10, d. 1820 18/12.
3. *Christina Magdalena Kalling*, f. 1785 1/11, d. 1788 16/3. Kalajoki.
4. *Karl Gustaf Karl-Johansson Kalling (Rajaniemi)*, se tabell 9B.
5. *Brita Christina Kalling*, f. 1790 9/2, d. 1792 4/9.

Tabell 9A.

Johan Petter Karl-Johansson Siipola (son av Carl Johan J. Kalling, Tab. 8) f. 1781 26/2, d. 1820 24/10. Han var bonde på Siipola 1791–1820. Ändrade sitt efternamn Kalling till Siipola, och kallades för Pekka Siipola. G. 1:o 1804 29/12 m. *Maria Yrjänäinen*, f. 1786 i Uleåborg, d. 1811 6/6 i Kalajoki. G. 2:o 1813 12/8 m. *Brita Rahkola* f. 1790 10/2, d. 1861 11/9. Hon innehade Siipola gård 1820–51, dtr. av bonden Pekka Rahkola och Sussanna Metsälä.

Från sonen i andra giftet Juho Siipola f. 1820 12/4, d. 1892 26/10, härstammar flera grenar av släkten Siipola i Finland. (Juhos gravsten finns på gamla Kalajoki kyrkogård.)

Tabell 9B.

Karl Gustaf Karl-Johansson Rajaniemi (son av Carl Johan J. Kalling, Tab. 8) f. 1787 26/12 i Kalajoki, d. 1852 25/7 på Rajaniemi hemman, Alavieska, Österbotten. Han drog bort från Siipola gård ”med ett knyte över axeln”. Han fick arbete som dräng. Flyttade år 1831 från Vetoniemi till Rajaniemi. Blev bonde på Rajaniemi hemman som han odlade upp. Delar av gården hade dock grundats redan 1791. Han kallade sig nu Kaarle Kustaa Rajaniemi. G. 1809 i Kalajoki m. *Rita Vetoniemi* f. 1790 5/10, d. 1868 29/9 i Alavieska. Dtr. av bonden Olovi Vetoniemi och Anna Untinen.

Jag får här påminna om att han är åttonde generationen efter Matti Pietaripoika (Matts Persson), sydösterbottens rikaste bonde. Han är också femmanning till artikelförfattarens farfar, stationsinsp. greve Axel M. Kalling d. 1914.

Gården Rajaniemi ägs ännu idag av släkten Rajaniemi och är en kulturhistoriskt sevärd gårdsbyggnad i Alavieska sn. Från Kaarle Rajaniemis båda söner härstammar flera grenar i Finland.

P.M. Aretophilacius namnteckning och sigill
(RA:R 4786 p. 13)